

ULUSLARIN ZENGİNLİĞİNİN YENİ ÖLÇÜM YÖNTEMİ

Dünya Bankası'nın yayınladığı, Ulusların Değişen Zenginliği 2018 başlıklı rapor, 1995 – 2014 arasında 141 ülkenin zenginliğini Gayri Safi Milli Hasıla'nın ötesinde geliştirilen bir yöntemle ölçme iddiasında. 1992'de Rio'da yapılan Çevre Zirvesinin ardından sürdürülebilir ekonomik kalkınma ile ilgilenen bir grup Dünya Bankası ekonomistinin bir ülkenin zenginliği ölçümünde geleneksel olarak kullanılan GSMH'nin yetersiz kaldığı düşüncesinden hareketle geliştirdikleri bir yöntem sadece "geliri" değil ama toplam "zenginlik" ölçümünü yapmayı vurguluyor. Henüz siyasetçiler ve iktisadi karar alıcılar tarafından kullanılmıyor olsa da yeni iktisadi zenginlik ölçümünün ileride kullanılmasının refah yaratıcı daha sağlıklı sonuçlar elde edileceği savunuluyor.

Bu çalışmaya Dünya Bankası'nın yürüttüğü binbeşyüzün üzerinde hane halkı anketi katkı yapmış. Böylece kullanılan yeni yöntemle yapılan ölçümün sunduğu veriler sadece gelir üzerinden değil ama doğal ve beşeri sermayeleri de hesaba katmakla zenginliğin daha doğru bir tahminini sağladığı söyleniyor. Bu ölçümün ekonomik politika oluşturmada kullanılmasının gelecek kuşakların iktisadi refahının sağlanmasına daha köklü katkı yapması bekleniyor. Bu çalışmanın ana motivasyonunu, uzun dönemli kalkınmanın üretilmiş, doğal ve beşeri sermayenin etkin yönetiminden geçtiğini ispatlamak oluşturmuş.

Ulusların zenginliğinin ölçümünde sadece GSMH'nin kullanılmasının yetersiz olduğunu öne süren bu yeni ölçüm metodu, net doğal kaynak muhasebesiyle bir ülkede bulunan yeraltı – yer üstü doğal kaynakların da ülkenin zenginliği ölçümüne katılması gerektiğinin altını çiziyor. Bu eleştiriye göre GSMH'nin geleneksel ölçüm yöntemi, bir ülkede bulunan ormanlar, su kaynakları, madenler ve mineraller gibi kalkınmanın sürdürülebilirliği ile ilgili alanları hesaba katmıyor. Ayrıca, GSMH ölçümü içinde tespit edilemeyen beşeri sermaye stoku'nunda kalkınmaya yaptığı katkının ölçülmesi gerekliliğini savunuyor. Yeni Ulusların Zenginlik ölçümü o halde beşeri sermayenin de ülkenin özvarlıkları ölçümüne katılmasını öngörüyor.

Ulusların Zenginliğinin ölçümünün tam olarak yapılabilmesi için son olarak da net dış varlıkların hesaba eklenmesi gerektiği vurgulanıyor. Böylece, doğal, beşeri ve dış kaynaklar, ülkenin sahip olduğu binalar, makineler, yollar ve köprüler gibi üretilmiş özvarlıklara eklenerek ulusun zenginliği hesaplanıyor. Bu yüzden geleneksel Milli Gelir hesabından farklılaştırmak için yapılan ölçüme "zenginlik" adı veriliyor. Yani zenginlik gelirden çok daha fazlasını temsil ediyor.

Ulusun Zenginliği = Toplam Doğal Sermaye (yeraltı + yerüstü) + Beşeri Sermaye (Bir kişinin hayat boyu kazancı) + Üretilmiş Sermaye (binalar, alt-yapı vs.) + net dış varlıklar

Yukarıdaki denklemlerle ulusun zenginlik ölçümünün yeni yöntemle nasıl yapıldığını özetleyebiliriz.

Bu ölçüm yöntemiyle yapılan hesaplamaların sunulduğu Dünya Bankasının 2018 raporunda küresel zenginliğin son yirmi yılda, özellikle Asya'da hızlı büyüyen ülkeler sayesinde, orta-gelirli ülkelerin yüksek gelirliyi yakalamasıyla, ciddi miktarda arttığı tespiti yapılıyor. Raporla, zenginlik artışına yapılan en büyük katkı'nın beşeri sermayeden geldiği yer alıyor. Bu insana yapılan yatırımın önemine dikkat çeken bir bulgu. Düşük gelirli ülkelerin zenginliklerinin neredeyse yarıya yakınını ise doğal sermayelerinin oluşturduğu vurgulanıyor. Buradan çıkarılan ders ise, düşük gelirli ülkelerin kalkınmaları ve zenginlikleri için uzun dönemde doğal kaynaklarını en etkin nasıl yönetecekleri konusuna eğilmeleri gerekliliği. Öte yandan doğal sermayenin ağırlıkta olduğu yirminin üzerinde ülkenin kaynaklarını daha ihtiyatlı kullanıp, alt-yapı ve beşeri sermayeye yatırım yaparak orta-gelir düzeyine yükseldiği tespit ediliyor. Ancak, çölleşme ve yirmiden fazla ülkede kişi başına milli gelirin düşmesi veya durağanlaşması da sorun olarak duruyor.

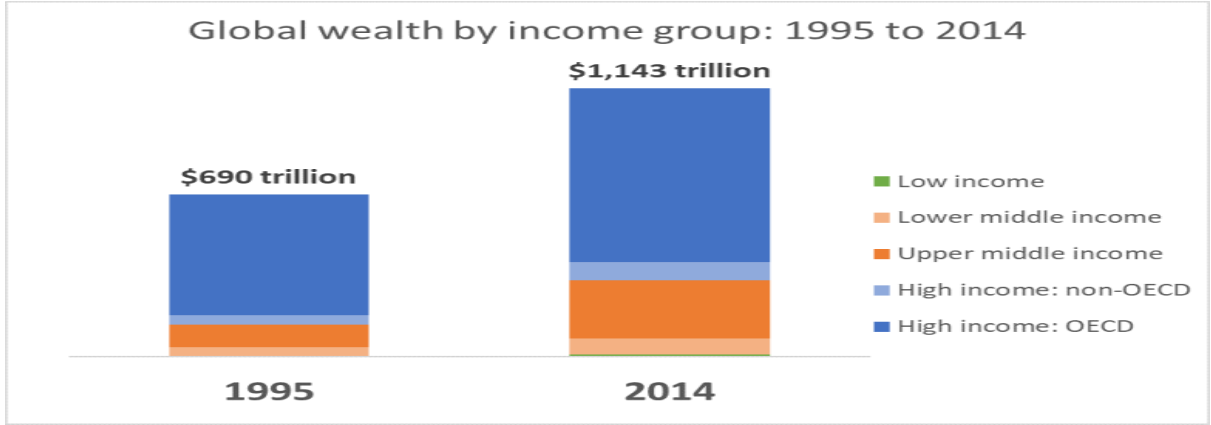
Raporun ana bulgularından üçü özetle şöyle sıralanıyor:

1. Küresel Eşitsizlik Sorun Olarak Devam Ediyor

Rapor, artan küresel zenginliğe rağmen eşitsizlik devam ettiğini vurguluyor. Zenginlik ölçümü perspektifinden bakıldığında OECD'nin yüksek gelir ülkeleri düşük gelir ülkelere göre 52 kez daha zenginler. Yukarıda bahsedilen ve GSMH hesaplarından takip edilemeyen, yoksul ülkelerdeki kişi başına düşen zenginliğin düşme veya durağanlaşma eğiliminde olması, gelecekte beşeri sermayeye yapılacak yatırımlar için gerekli olacak geliri de olumsuz etkileyerek gerilemesini getirebilecek, böylece kalkınmanın sürdürülebilmesinin zorlaşabileceğinin altını çiziyor. Önerilen yeni hesaplama yöntemi, GSMH hesabında olmayan, kişi başına zenginlik değişkenini analize dahil etmesiyle sorun olabilecek bir alanı açığa çıkartarak önemli bir katkı yapıyor.

Raporla, bunun özellikle karbon zengini Orta-doğu ülkeleri ve küresel ekonomik krizden etkilenen OECD'nin yüksek gelirli ülkeleri için önemli bir sorun olduğu ileri sürülüyor. Özellikle düşük gelirli ülkelerin zenginliğinin, yüzde altmışaltı olan küresel ortalamadan daha hızlı, yaklaşık iki kat civarında artmış olmasının sorunları çözmediği, çözemeyeceği vurgulanıyor. Bunun da, bu ülkelerin nüfusunun dünya ortalamasından daha hızlı artmasından kaynaklandığı işaret ediliyor. Özellikle Sahra-altı Afrika'da kişi başına zenginliğin, 1995'den bu yana küresel ortalamadan daha az artmasına neden olduğu vurgulanıyor.

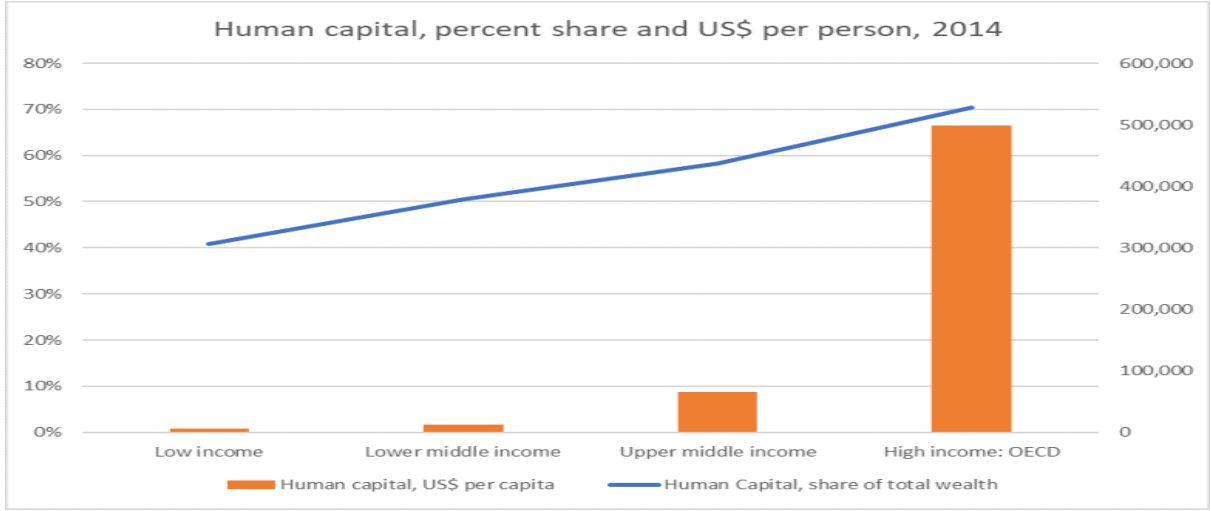
Aşağıdaki tablo 1995 – 2014 arasında gelir gruplarına göre küresel zenginlik dağılımını göstermektedir.

İncelenen oniki ülkede demografik yapı nedeniyle son on yılda sıçrama yapan aşırı yoksullukla mücadelenin ancak beşeri sermayeyi eğitimle güçlendirerek, altyapı hizmetlerine yapılan yatırımı artırarak ve doğal kaynakları etkin yöneterek olabileceği sonucuna varıyor. Kaynak zengini olmasına rağmen, 1995 senesinden bu yana düşük gelirli kalan yirmidört ülke arasından onüçü kırılmalı ve çatışma ülkesi olarak sınıflandırılıyor raporda. Bu bizim yoksulluk, kırılmalı ve yönetim konuları ile yoksulluk alanı bağlantılarını daha iyi görmemizi sağlıyor. Ancak, kaynak zengini ama kırılmalı olan bu ülkelerin elde ettikleri rant'ın hem kendi kurumlarını hem de beşeri sermayelerini inşa için kullanamamalarının da rastlantı olmadığını ekleyelim.

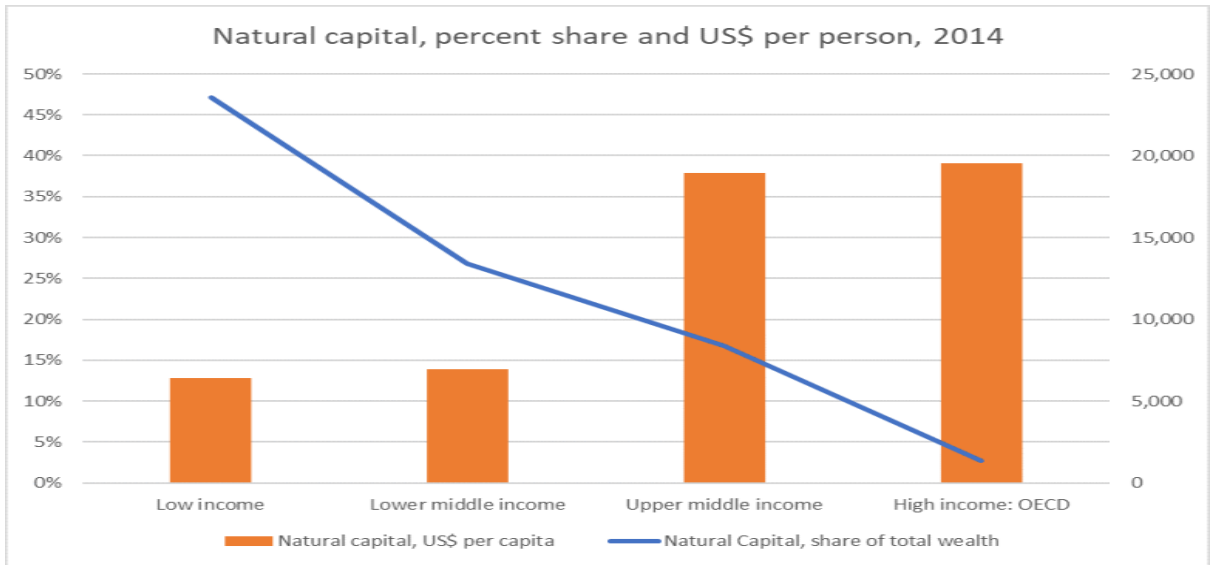
2. İnsana yatırımın önemi

Rapor, küresel zenginliğin üçte ikisinin beşeri sermayeden geldiği tespitini yapıyor. Bu bulguya göre, yüksek gelir ülkelerin zenginliğinin yüzde 70'ini düşük gelir ülkelerinin ise yüzde 40'ını beşeri sermaye oluşturuyor. Beşeri sermaye girdisi, işgücünün gelecekte elde edeceği gelirlerin, eğitim ve yetenek ile emek gücüne farklı yaş dönümlerinde katılımın bugünkü değerinin hesaplanmasıyla bulunuyor. Rapora göre beşeri sermaye üzerine yatırım yapmak zenginliği ve gelecek iktisadi büyümeyi destekliyor.

3. Doğal sermayenin erimesi değil kaldıraç olarak kullanılması

Düşük gelir ülkelerinde doğal sermaye zenginliğin en önemli parçası. Yirmidört en yoksul ülkenin on'unda, doğal sermaye çoğunlukla tarımsal arazi ve ormanlar aracılığıyla toplam zenginliğe yüzde elliden fazla katkı yapıyor. Yüksek gelir grubu ülkelerinde doğal sermayenin toplam zenginlik içindeki payının düşük olması onların kalkınması için doğal varlıklarını kullanarak eritmelerine gerek olmadığını gösteriyor. Dahası, doğal varlıklarını etkin bir şekilde yöneterek, gelecek kuşaklar için değerini artırbileceklerini gösteriyor. Bu yüksek gelir grubu ülkelerin doğal sermayelerinin değerinin düşük gelirli ülkelerininkinden üç kat daha fazla olan zenginlik bileşenlerinden okunuyor. Düşük gelirli ülkeler büyümelerini ormanlar, toprak gibi yenilenebilir doğal kaynakların daha iyi yönetilerek bu ülkelerin büyüme şansına kavuşabilecekleri savunuluyor. Mineral ve fosil yakıtlar gibi yenilenemeyen doğal kaynaklardan elde edilen rant'ın ise beşeri sermaye ve alt-yapı hizmetlerini inşa etmek için kullanarak bu kaynaklar tükendikten sonra da büyümeye devam edebilecekleri vurgulanıyor.

Bundan sonraki araştırmalardaki asıl zorluk zenginlik muhasebesinde henüz üzerinde veri olmayan su, balık stokları, yenilenebilir enerji kaynakları ve bazı kritik ekosistem hizmetleri gibi alanlardaki ölçęin genişletilmesi. Bu çerçevede, Dünya Bankası'nın beşeri sermayenin ölçümü konusunda da çalışmalara devam ettiği söyleniyor. Özellikle iki çalışmaya dikkat çekiliyor. Birinci çalışma küresel cinsiyet eşitsizliğinin maliyetine bakarken, ikinci çalışma eğitime yapılan yatırımın veya çocuk evliliklerinin sonlandırılmasının sağlayacağı getiriler üzerinde yoğunlaşıyor. Raporu hazırlayanlar, zenginlik üzerinden düşünmenin daha yaygın olarak kullanılıp ana-akım haline gelmesini, ülkelerin refahının artmasına, özvarlık portföylerinin daha dengeli ve sürdürülebilir büyümeyi sağlayacak şekilde etkin yönetimlerine hizmet etmesini umut ettiklerini vurguluyorlar.

Prof. Dr. Ahmet Sedat AYBAR

İstanbul Aydın Üniversitesi İİBF Ekonomi ve Finans Bölüm Başkanı

TASAM Başkan Danışmanı